

Матюшкова Тетяна Петрівна
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
проблем наукового забезпечення
правоохоронної діяльності та якості
підготовки кадрів, Харківський
національний університет
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, введений указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 обумовив внесення змін до чинного кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Так, аналіз ст. 615 КПК України дозволяє визначити наступні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій (далі – С(Р)Д), що здійснюються в умовах воєнного стану:

1) за відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань невідкладне проведення огляду місця події до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування;

2) можливість фіксації процесуальних дій під час кримінального провадження у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин;

3) можливість складання протоколу слідчої (розшукової) дії не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій за відсутності можливості складання процесуальних документів безпосередньо під час їх проведення та за умови, що хід і результати вказаних слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксувались доступними технічними засобами;

4) проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи без залучення понятих, якщо це є об'єктивно неможливим або

пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я. У такому разі має здійснюватись безперервний відеозапис ходу і результатів проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи та обшуку особи. На наш погляд, у матеріалах кримінального провадження потенційна небезпека для життя і здоров'я понятих може бути обґрунтована відповідним рішенням слідчого, прокурора, прийнятого на підставі даних про повітряну тривогу, обстріл, інші причини, що унеможливили залучення понятих до обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи;

5) проведення допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, з обов'язковим фіксуванням ходу і результатів за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Саме така фіксація закладає підґрунтя для подальшого використання показань в якості доказів в суді. Доцільним вбачається при допиті потерпілого запитати згоду на використання його показань в міжнародних судових інстанціях, при цьому потерпілий може надати таку згоду на використання всіх показань або дозволити їх використання без зазначення його персональних даних. У окремих випадках при досудовому розслідуванні слід проводити допит свідка, потерпілого за правилами допиту в судовому засіданні за ст. 225 КПК, що відповідають правилам їх допиту під час судового розгляду (ст. 352-353 КПК). При цьому необхідно зважати на відмінність у статусі свідка й потерпілого й додатково роз'яснювати допитуваним особам права, передбачені ст. 55 Римського статуту. Погоджуємось із доцільністю у певних ситуаціях проводити допит свідка, потерпілого у режимі відеоконференції (ст. 232 КПК) зі встановленням його особи, наприклад, шляхом пред'явлення паспорту безпосередньо в відеоконференції або через електронний цифровий підпис, та роз'ясненням прав і обов'язків безпосередньо на відеозаписі, а не шляхом вручення пам'ятки про права і обов'язки у порядку ч. 6 ст. 232 КПК [1, с. 6, 7]. У інформаційному листі Верховного Суду України від 03.03.2022 р. зазначається, що якщо через об'єктивні обставини учасник кримінального

провадження не може брати участь у засіданні в режимі відеоконференцзв'язку за допомогою технічних засобів, визначених КПК України, як виняток можна допускати участь такого учасника в режимі відеоконференцзв'язку за допомогою інших засобів [2]. В місцевих судах широкого розповсюдження набула практика допиту в режимі відеоконференції із застосуванням власних технічних засобів учасників [1, с. 7];

б) проведення допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, за обов'язкової участі захисника та з обов'язковим фіксуванням ходу і результатів зазначених слідчих (розшукових) дій за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації. Таким чином, отримані показання можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку участі у допиті захисника та відеофіксації ходу і результатів проведення допиту. Відповідно до ч. 2 ст. 55 Римського статуту до початку допиту доцільно повідомити підозрюваному про право: а) бути поінформованим про те, що є підстави вважати, що ним було вчинено злочин, який підпадає під юрисдикцію МКС; б) зберігати мовчання, при цьому таке мовчання не береться до уваги під час визначення винуватості або невинуватості; в) користуватися допомогою захисника за власним вибором або, якщо підозрювана особа не має захисника, допомогою призначеного їй захисника в кожному випадку, коли цього вимагають інтереси правосуддя, і без будь-якої оплати, якщо в цієї особи немає достатніх коштів на це; та г) бути допитаною у присутності адвоката, якщо тільки ця особа за власним бажанням не відмовилася від свого права на послуги адвоката.

7) можливість використання технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника у проведенні окремої процесуальної дії у разі неможливості його явки. Вбачається, що зазначене нововведення має стосуватись тих процесуальних дій, які у кримінальному провадженні за участю конкретного захисника проводяться не в перше. Інакше, наприклад, складно уявити яким чином може бути забезпечено право захисника

до першого допиту підозрюваного мати з ним конфіденційну зустріч (ч. 5 ст. 46 КПК), якщо такий захисник у першому допиті приймає дистанційну участь;

8) право дізнавача, слідчого, прокурора особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий. При цьому участь перекладача для перекладу пояснень, показань або документів підозрюваного, потерпілого має бути забезпечена за першої можливості;

9) обов'язок дізнавача, слідчого чи прокурора в обов'язковому порядку зберігати в електронній формі копії матеріалів кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснюється в умовах воєнного стану. Це означає і збереження електронних копій протоколів всіх проведених у кримінальному провадженні слідчих (розшукових) дій. У тому числі, якщо при їх проведенні фіксування додатковими засобами фото-, відео- чи аудіо фіксації не проводилось. У таких випадках вбачається необхідним по завершенню процесуальних дій виготовляти їх цифрові копії шляхом сканування чи фотографування.

У випадку розслідування воєнних злочинів за наявності підстав вважати, що протоколи вищевказаних та інших С(Р)Д будуть використані в Міжнародному кримінальному суді, їх слід проводити зважаючи на особливості, передбачені Правилами доказування в МКС [3]. Також доцільним є врахування положень Римського статуту [4].

Резюмуючи викладене слід відзначити, що в умовах воєнного стану огляду місця події, допиту свідка, потерпілого, підозрюваного, одночасному допиту двох чи більше раніше допитаних осіб, обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи притаманні вказані та інші особливості їх підготовки, проведення та фіксації. Тактичні особливості цих слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану потребують подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравчук О., Бондаренко М. Досудове розслідування воєнних злочинів. Київ, 2022. 12 с. //URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/46805/1/Pretrial%20war%20crimes.pdf>.
2. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Інформаційний лист Верховного Суду України від 03.03.2022 р. № 1/0/2-22 // URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf.
3. Rules of Procedure and Evidence. The Hague : Second edition. International Criminal Court. 2013. 83 p. // URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RulesProcedureEvidenceEng.pdf>.
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Александренко Олена Віталіївна
*науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем криміналістичного
забезпечення та судової експертології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія РФ проти України поставила на порядок денний необхідність вирішення цілої низки проблем, пов'язаних із протистоянням та боротьбою з окупантами, у тому числі щодо необхідності розслідування злочинів в умовах воєнного стану, вчинених на територіях ведення бойових дій, під час бойових дій.

До цього часу жодна з країн не зустрічалася із такими масштабами злочинів, що вчиняються російськими окупантами проти населення України, проти її цивільної інфраструктури, об'єктів культури, екології тощо. Через